

ОРГАНІЗАЦІЯ РИБАЛЬСТВА У НИЖНЬОМУ ДНІСТРІ І ДНІСТРОВСЬКОМУ ЛИМАНІ (АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД)

Бушуєв С.Г. – к.б.н.

ДУ «Інститут морської біології Національної академії наук України», bsg1956@gmail.com

Снігірьов С.М. – к.б.н., с.н.с.

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, snigirev@te.net.ua

За даними офіційної статистики представлена багаторічна динаміка вилову основних промислових видів риб і безхребетних Нижнього Дністра, зміна структури і коливання обсягу уловів. Рибальство в басейні нижнього Дністра характеризується дуже високим рівнем експлуатації водних біоресурсів, що поряд з іншими факторами антропогенного впливу призвело до помітних змін у структурі іхтіоценозу. Стрімке зростання чисельності карася сріблястого в останні 5 років свідчить про істотну розбалансованість екосистеми. Розглянуто сучасні підходи до організації та регулювання рибальства, в тому числі промислового, любительського, на акваторіях ПЗФ. Проблема регулювання рибальства у межах акваторій об'єктів природно-заповідного фонду продовжує залишатися невирішеною. Проаналізовано діючі нормативні документи, що регламентують організацію і регулювання рибальства. Відмічено переважання ННН-рибальства над легальними формами здійснення рибогосподарської діяльності, що серйозно загрожує стану промислових водних біоресурсів та унеможлиблює їх раціональне сталі використання. Зазначено проблему достовірності статистичних даних про обсяги вилову водних біоресурсів. Офіційна статистика промислових уловів дає не тільки значно занижену величину, але й спотворену структуру вилову. Дані про вилучення ВБР рибалками-любителями практично відсутні. Показана низька ефективність проведених рибоводно-меліоративних заходів з відтворення запасів ВБР. Найбільш перспективним шляхом є відновлення природних нерестовищ у пониззі річки і в лимані, яке може дати більший екологічний та економічний ефект порівняно зі здійсненням штучного відтворення. Розглянуто пропозиції щодо вдосконалення охорони та раціонального використання ВБР басейну Дністра.

Ключові слова: ННН-рибальство, водні біоресурси, регулювання рибальства, динаміка вилову, статистика уловів, Нижній Дністер, Дністровський лиман.

Вступ

Дністровська гирлова область, що включає Дністровський лиман і пониззя річки Дністер, має велике рибогосподарське значення (Замбриборщ 1965; Брагинский 1992). Зміна стану промислових біоресурсів і промислової іхтіофауни басейну нижнього Дністра визначається комплексним впливом різних природних і антропогенних факторів. Сучасне зниження видового різноманіття та погіршення стану водних біоресурсів значною мірою зумовлено масштабними гідротехнічними перетвореннями в басейні Дністра, які відбулися у ХХ ст., а також процесами загального антропогенного забруднення та евтрофікації вод (Брагинский 1992; Старушенко, и Бушуєв 2001; Бушуєв, Тромбицкий, и Снігірьов 2013).

Однак крім об'єктивного впливу комплексу антропогенних і екологічних факторів, на стан і продуктивність промислових біоресурсів помітно вплинув сам характер організації рибальства і умов господарювання на водоймі. Загалом за останні десяти-

ліття значно збільшилася інтенсивність промислу, в тому числі браконьєрського, змінилася матеріальна база і технічна оснащеність рибалок, були внесені певні зміни в процес регулювання рибальства (Старушенко, и Бушуєв 2001; Бушуєв 1998, 1999). Метою цієї роботи є аналіз і оцінка ефективності організації рибальства у питанні раціонального використання і збереження промислових водних біоресурсів Нижнього Дністра і Дністровського лиману.

Матеріал та методи

У роботі використані нормативні документи, що регламентують здійснення рибальства в Україні, дані місячної та річної статистичної звітності органів рибоохорони, літературні (Брагинский 1992; Старушенко, и Бушуєв 2001; Бушуєв 1998, 1999; Снігірьов 2013 та ін.) та архівні дані (Звіт ОдЦ ПівденНІРО 2010, 2013, 2016–2018).

Результати та їх обговорення

У ХХ ст. відбулися значні зміни в стані екосистеми Дністровського лиману і річки Дністер, які мали

істотний вплив на склад іхтіоценозу і промислові запаси водних біоресурсів (ВБР) водойми. Так, було ліквідовано Очаківське гирло лиману (1926 р.), стік р. Дністер був зарегульований греблями Дубосарської (1954 р.) і Дністровської ГЕС (1981 р.), від Царгородського гирла до Білгород-Дністровського порту прокладений судноплавний канал (1970 р.), який змінив характер течій у нижній частині лиману і умови його водообміну з морем. Окрім того, помітно зросло забруднення р. Дністер і лиману, посилюлися процеси евтрофікації. В результаті будівництва дамб була знищена значна частина нерестовищ риб в пониззі річки та верхів'ї лиману. В цих умовах, відповідно, помітно змінювався і характер рибогосподарського використання водойми. З 1970-х рр. стало проводитися масштабне зариблення лиману (до 5 млн шт. молоді в рік): в 1960-х рр. – карасем сріблястим, в 1970-х рр. – білим і строкатим товстолобиками, білим амуром, в 1990-х рр. – піленгасом. В останні 25 років обсяги штучного зариблення значно скоротилися, а загальне антропогенне навантаження на водні біоресурси водойми істотно зросло.

Динаміка вилову риби в Дністровському лимані та нижньому Дністрі. Середньорічні величини уловів по лиману в 1940–1960-х рр. коливалися від 550 до 900 т. У 70-х рр. намітилося підвищення обсягів вилову до 1 200 т/рік. У кінці 1980-х рр. промислові улови досягли в середньому 1 211 т/рік, з піком у 1988–1989 рр. – 1 500 т/рік. Зростання вилову в ці роки було викликано збільшенням чисельності і запасів ляща (*Abramis brama*), тарані (плітки) (*Rutilus rutilus*), судака (*Sander lucioperca*) і карася сріблястого (*Carassius gibelio*). З 1970-х рр. стало проводитися масштабне штучне зариблення лиману. Слід зазначити, що також відбувалася акліматизація риб-вселенців: в 1960-х рр. – карася сріблястого, в 1970-х рр. – білого (*Hypophthalmichthys molitrix*) і строкатого товстолобиків (*Hypophthalmichthys nobilis*), білого амура (*Ctenopharyngodon idella*). При цьому співвідношення основних промислових видів в уловах істотно змінювалося. В кінці 1990-х рр. за статистичними даними вилов скоротився до 500 т/рік (реальний вилов за експертними оцінками мінімум був удвічі-втричі вище) (Бушуєв 1998, 1999;

Таблиця 1

**Середньорічні промислові улови риб і раків (т)
у Дністровському лимані та Нижньому Дністрі в 1945–2018 рр.**

Вид	Роки														
	1945–1950	1951–1955	1956–1960	1961–1965	1966–1970	1971–1975	1976–1980	1981–1985	1986–1990	1991–1995	1996–2000	2001–2005	2006–2010	2011–2015	2016–2018
Оселедець	0,3	–	1,9	0,2	0,4	0,6	13,7	43,2	37,8	26,2	28,3	10,4	36,7	21,6	35,0
Сазан	25,2	5,1	10,6	0,6	3,5	9,9	98,7	15,5	7,3	8,1	6,0	6,6	10,8	19,6	34,2
Лящ	86,2	49,0	35,2	24,0	104,4	286,4	153,8	248,8	365,2	283,2	170,4	154,6	163,3	135,3	149,7
Тарань	2,5	11,3	122,9	112,3	109,5	112,5	110,8	148,3	231,0	95,5	58,3	35,5	30,6	26,1	40,5
Чехонь	7,7	18,5	22,4	46,7	20,7	38,6	93,0	57,2	30,2	1,0	0,1	–	–	–	–
Судак	30,8	19,1	6,0	2,3	27,4	88,7	122,2	156,1	200,0	40,3	25,5	19,3	26,1	16,6	5,1
Карась сріблястий	–	–	–	11,7	13,3	37,1	287,8	244,7	174,8	153,5	91,6	116,1	118,1	276,2	1640,0
Плоскирка	–	3,5	13,4	53,6	94,4	28,3	51,4	51,4	49,7	42,6	19,4	29,7	25,7	19,8	20,5
Краснопірка	2,0	0,6	11,2	30,7	20,4	2,1	0,2	–	1,3	–	–	0,2	1,8	0,9	1,4
Линь	0,1	0,5	3,4	10,0	2,8	–	0,3	–	–	–	–	–	–	–	–
Білизна	2,9	2,2	3,5	0,2	1,8	0,6	0,2	4,0	0,1	0,1	3,3	3,2	2,6	1,8	2,3
Рибець	42,3	25,2	3,5	0,2	0,1	–	–	0,2	–	–	–	–	–	–	–
Щука	39,5	12,8	37,1	33,2	62,8	62,2	37,9	43,4	19,2	3,4	2,2	1,8	4,1	2,8	1,4
Сом	13,5	2,0	1,8	0,5	1,3	1,7	8,0	1,4	0,2	–	–	0,03	1,9	1,1	1,2
Окунь звичайний	2,4	2,3	7,7	57,2	13,6	11,9	4,0	15,2	18,3	19,0	19,7	20,6	21,3	18,6	14,2
Перкаріна чорноморська	119,8	68,3	113,9	109,1	115,3	68,0	102,7	0,4	–	–	–	–	–	–	–
Рослиноідні	–	–	–	–	–	–	1,6	25,7	28,2	66,8	50,5	40,3	47,1	30,4	22,1
Бички	16,3	47,9	272,9	158,1	99,7	0,4	–	12,4	1,0	–	–	4,9	18,2	10,0	6,8
Інші види риб	57,6	43,4	29,3	121,5	172,6	145,3	15,4	36,9	46,2	6,7	20,2	20,7	14,2	1,0	1,7
Раки	143,7	229,4	183,8	25,8	23,3	69,1	108,6	8,0	0,9	–	–	1,2	1,7	0,6	0,4
Всього	592,8	541,1	880,5	797,9	887,2	963,4	1211,1	1112,7	1211,4	746,4	495,5	465,1	524,2	582,4	1976,5
Продуктивність, кг/га	14,8	13,5	22,0	19,9	22,2	24,1	30,3	27,8	30,3	18,7	12,4	11,6	13,1	14,6	49,4

Старушенко и Бушуев 2001). У 2000–2013 рр. обсяги офіційних промислових уловів риби в Дністровському лимані варіювали від 350 т до 550 т на рік.

В останні 5 років після досить тривалого стабільного періоду обсяги промислового вилову риби стали швидко зростати. Особливо це спостерігалось з 2013 р. (547,9 т) по 2017 р. (2 344,3 т). Загальний вилов риби в період 2015–2017 рр. перевищив історичний максимум, зареєстрований в 1980-х рр. (табл. 1). Різке зростання загальних промислових уловів цього разу було викликано спалахом чисельності карася сріблястого, причини якого залишаються нез'ясованими. У будь-якому разі, очевидно, що вона не пов'язана з цілеспрямованими рибоводними і охоронними заходами. При цьому збільшення вилову карася досягнуто в основному за рахунок успішного застосування в лимані всього лише 4-х закидних неводів в холодний період року. Порівняно з карасем величина уловів інших промислових видів риб варіювала у відносно невеликих межах. Незначно збільшився вилов ляща і коропа. Більш помітно зменшилися обсяги вилову судака (*Sander lucioperca*), щуки (*Esox lucius*), товстолобиків (*Hypophthalmichthys molitrix*, *Hypophthalmichthys nobilis* і їх гібрида).

Організація промислового рибальства. Ще не так давно у Дністровському лимані проводились продумані заходи регулювання рибальства, завдяки яким вдалося у досить стислі терміни досягти якісного і кількісного поліпшення промислових уловів.

У період до 1954 року Дністровський лиман був перенасичений дрібновічковими знаряддями лову. Таке навантаження приводило до підриву запасів крупного частика, зниження розмірно-вікових показників популяцій основних промислових видів риб. Правила рибальства, які були введені в 1954, 1969, 1998 рр., послідовно призвели до обмеження використання дрібновічкових знарядь лову і збільшення розміру дозволеного вічка; був значно продовжений період загальної нерестової заборони; введені зони, заборонені для промислового рибальства. Всі ці заходи зробили помітний позитивний вплив на рибні запаси і величину уловів в 1960–1980-х рр. (Старушенко, Бушуев 2001).

Однак надалі, у зв'язку зі зміною соціально-економічної обстановки, ситуація знову стала погіршуватися. Крім інших чинників, на зниженні рибопродуктивності водойми істотно позначилося слабке регулювання промислового навантаження і недотримання охоронних заходів, запропонованих Правилами промислового рибальства в басейні Чорного моря (Державний комітет рибного господарства України 1998).

З введенням в Україні з 1994 року системи обов'язкового обмеження використання водних біо-

логічних ресурсів (ВБР) виникла проблема з устанавленням величин загального (ЗДУ) і можливостей допустимих уловів (МДУ) в умовах широкого поширення ННН-рибальства і практично повсюдного спотворення промислової статистики. У підсумку практика застосування обов'язкового обмеження видобутку кожного виду ВБР не принесла очікуваних результатів.

У 2011 році в Україні прийнятий Закон «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (Верховна Рада України 2011). Надалі прийнято цілу низку підзаконних актів, що регламентують рибальство. Основні зміни, внесені цими законодавчо-нормативними актами, зводяться до наступного:

- відхід від принципу тотального лімітування всіх видів ВБР (всі промислові види поділені на три категорії: види, на які встановлюється ліміт вилучення; види, на які встановлюється прогноз вилучення; види, на які ліміт і прогноз вилучення не встановлюється;

- встановлення обмеження числа дозволених до промислу знарядь лову для окремих водойм (встановлюється щорічно Режимом рибальства);

- видача рибодобувним підприємствам квот і промислових дозволів на термін 5 років;

- спрощення дозвільних процедур (скасування рибпромислових талонів, ліцензій на право лову риби, введення повідомного порядку внесення змін до дозвільних документів).

Застосування принципу лімітування вилучення всіх промислових видів ВБР на практиці має очевидні недоліки. Оцінка запасів великого числа потенційно промислових видів вельми складна і дорого обходиться. При тому, що достатні кошти на вирішення цього завдання державою не виділяються. Репрезентативність оцінки щодо немасових видів вельми низька. Ефективний розподіл малих за обсягом лімітів між великим числом користувачів здійснювати важко. І головне, дійсні обсяги вилучення ВБР у сучасних реаліях проконтролювати практично неможливо. Все це робить ліміт не ефективним інструментом регулювання рибальства. Регулювання матеріально-технічної бази промислу на водоймі технічно здійснити набагато простіше. Лов повинен здійснюватися в дозволений Правилами рибальства час, в місцях, дозволених до видобутку видів встановленого промислового розміру, рибалками, які мають відповідні документи, на зареєстрованих плавзасобах, знаряддями лову, оснащеними бирками встановленого зразка.

У Дністровському лимані в останні роки ліміт встановлюється тільки для рака (в 2018 р. – 2 т). Прогнози допустимого вилучення встановлюються на 4 види риб: сазана (в 2018 р. – 45 т), ляща (200 т),

тарані (45 т) і судака (15 т). Вилов оселедця ведеться в рамках загального прогнозу для чорноморського басейну. Вилов інших видів ВБР не лімітується, їх вилучення регулюється Правилами і Режимом рибальства.

Величина матеріально-технічної бази промислу (типи і кількість знарядь лову) в басейні нижнього Дністра і Дністровському лимані регулюється щорічними Режимом рибальства в басейні Чорного моря і упродовж останніх років (Міністерство аграрної ... 2018) залишається практично незмінною.

Встановлене Режимом число дозволених знарядь лову загалом істотно нижче, ніж застосовувалося на лимані і нижній течії річки в 1950-х (Дудкін 1960) і в 1960–1990-х рр. (Старушенко, Бушуєв 2001). Так, число найбільш уловистих знарядь лову – частикових закидних неводів – в 1950-х рр. доходило до 20, а в 1960–90-х рр. – до 14. В 2000–2015 рр. число цих знарядь знизилася до 2–3 (на цей час – 4 одиниці), оскільки до початку сучасного спалаху чисельності карася їх застосування було мало-ефективним.

Примітно, що, незважаючи на введені обмеження по величині матеріальної бази рибальства, число рибодобувних підприємств, які ведуть промисел у водоймі, безперервно зростає. Якщо в радянський період тут працювало 4 рибколгоспи, в 1990-х рр. – 10–12 підприємств, то в 2018 р. – вже 27. Причому два з цих підприємства були зареєстровані в Київській і одне – в Миколаївській областях. Досить очевидно, що відповідне зростання числа рибоприймальних пунктів аж ніяк не спрощує завдання обліку виловленої риби.

До спалаху чисельності карася сріблястого в лимані рибопромилові підприємства не використовували всю дозволена кількість закидних неводів. А в останні роки між ними розгорнулася напружена боротьба за право застосування цих знарядь лову, оскільки вони виявилися дуже ефективними для видобутку саме цього виду. Однак число закидних неводів збільшувати недоцільно, оскільки розмірно-віковий аналіз уловів карася сріблястого свідчить про уповільнення темпів поповнення його популяції в лимані. Так, в поточному році на 4 підприємства, які працюють неводами, припадає 80% від загального вилову риби в лимані і 91% від видобутку карася, а на інші 23 підприємства відповідно тільки 20% і 9%. Частка карася сріблястого у промисловому вилові цих підприємств становить 94,7%.

Любительське рибальство здійснює значний вплив на стан запасів ВБР нижнього Дністра і Дністровського лиману. Басейн нижнього Дністра досить густо заселений, знаходиться поблизу великого міста (Одеса), тому водні екосистеми і біоресурси піддаються потужному антропоген-

ному рекреаційному навантаженню. На жаль, цілеспрямовані наукові дослідження аматорського рибальства у регіоні не здійснюються (що, до речі, характерно для всієї України). Цей вид природокористування регламентується Порядком здійснення любительського і спортивного рибальства (Кабінет Міністрів... 1998) та Правилами любительського і спортивного рибальства (Державний комітет... 1999). Згідно з Правилами любительське і спортивне рибальство у водоймах загальнодержавного користування здійснюється безкоштовно і без видачі спеціальних дозвільних документів. У результаті облік навантаження і обсягів вилучення ВБР у ході любительського рибальства не ведеться, механізм оцінки його впливу на водні екосистеми не розроблений.

Такий стан не відповідає Кодексу практики любительського рибальства (FAO 2008), а також рекомендаціям FAO (Департамент... 2010) зі здійснення відповідального рибного господарства у внутрішніх водоймах. На цей час вартість світового ринку рекреаційного рибальства оцінюється в 44 млрд доларів на рік. При цьому 174 млн рибалок-любителів в 43 країнах виловлюють 10,9 млн т риби на рік (FAO 2018). Оцінці впливу аматорського (рекреаційного) рибальства на водні біоресурси FAO приділяється велика увага. У 2010 році Європейською консультативною комісією по внутрішньому рибальству (EIFAC) розроблена методологія оцінки соціально-економічних вигод європейського рекреаційного рибальства у внутрішніх водоймах. Любительський лов риби досить суворо регламентується. У більшості країн Європи і Північної Америки для здійснення любительського рибальства в природних водоймах необхідно придбати ліцензію. В окремих країнах додатково потрібно також оформлення паспорта рибалки-любителя і сертифіката про проходження спеціального навчання. З метою ефективного управління здійснюється підготовка кваліфікованих фахівців з дослідження та організації рекреаційного рибальства (Новіцький 2015).

Проте в Україні відсутня навіть загальноприйнята методологія вивчення любительського рибальства. Певні напрацювання у дослідженні цього питання є у Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара (1992–2014 рр.) та Дніпровського аграрно-економічного університету (2015–2019 рр.) для Дніпровського та Каховського водосховищ (Булахов, Новіцький, та Христов 2003; Новицький, и Христов 1999; Новицький 2000; Новицький, и Яровой 2000; Новицький та ін. 2000; Дробот и др., 2003; Кузьменко, та Спесивий 2008; Новицький, Зорина, и Недзвецкий 2014). Р.О. Новицький зі співавторами (2000, 2002, 2014, 2015) вважає, що рибалками-любителями у внутрішніх водоймах України вилучається більше водних біоресурсів,

ніж в ході промислу (до 40–45 %). Чи справедливою є ця оцінка для басейну нижнього Дністра, сказати складно, але масштаби вилучення ВБР любителями тут явно дуже значні.

У басейні нижнього Дністра і Дністровському лимані на цей час органами Держрибагентства офіційно затверджені 17 ділянок для любительського лову риби. Ще чотири таких ділянки створені на території Нижньодністровського національного природного парку. На них за розрахунками одночасно можуть здійснювати лов близько 2 000 рибалок любителів. Їх площа становить лише малу частину басейну нижнього Дністра, де дозволено ведення любительського і спортивного рибальства. За приблизними оцінками, в пік сезону на водоймах басейну нижнього Дністра в межах Одеської області одночасно можуть перебувати на лову кілька тисяч чоловік. Загальна кількість відвідувань на рік може бути приблизно оцінена величиною близько 0,2 млн. Норма вилову ВБР на одного рибалку-любителя становить 3 кг/день. За Новіцьким (2015), якщо прийняти для розрахунку середній показник вилову риби одним рибалкою-любителем у розмірі 1,8 кг в день, то сумарний обсяг вилову ВБР любителями в Дністрі та Дністровському лимані може бути оцінений величиною 300–400 т/рік.

Пріоритетними об'єктами любительського рибальства є сазан (короп), тарань (плітка), карась сріблястий, окунь, лящ, судак, щука, плоскирка, сом.

Частка карася в любительських уловах гачковою снастю в Дністровському лимані в останні роки досить висока, а в нижній течії річки зазвичай не перевищує 20 % (Снигирев 2013). Обсяги вилучення інших промислових видів (крім карася) під час здійснення любительського рибальства в басейні в цілому можуть приблизно вдвічі перевищувати офіційні вилови промислових рибалок.

Дуже важливим негативним чинником любительського лову є значне вилучення молоді цінних промислових видів риби. Дослідження на дніпровських водосховищах показують, що більшість рибалок-любителів не дотримуються зазначених в діючих Правилах любительського і спортивного рибальства (Державний комітет... 1999) обмежень довжини тіла риби і загального обсягу вилову (Новицький, и Яровой, 2000; Новицький 2003; Новицький 2015). Найчастіше рибалки не знають або ігнорують вимоги Правил. Багато добре оснащених «любителів» виловлюють десятки кілограмів риби на день з метою подальшої реалізації. Таким чином, значний сегмент любительського рибальства плавно переростає у браконьєрство. За відсутності статистичної звітності за обсягами вилову і практично повної відсутності механізмів обліку та регулювання любительське рибальство в його

сучасному стані можна розглядати як особливий різновид ННН-рибальства.

Проблема достовірності статистичних даних про улови. Дані про величину, динаміку та структуру уловів необхідні для здійснення оцінки запасів риби біостатистичними методами (VPA), які широко використовують в усьому світі в тих випадках, коли застосування методів прямих обліків є малоефективним. Однак надійність побудованих моделей і точність розрахунків чисельності популяцій дуже сильно залежить від достовірності вихідних статистичних даних про вилов ВБР.

Широке поширення ННН-рибальства в Україні спочатку передбачає низьку достовірність даних офіційної промислової статистики. Однак оскільки інші дані про обсяги та структуру ВБР, що вилучаються, просто відсутні, необхідно хоча б приблизно розуміти, як і наскільки вони перекручені.

Промислове рибальство. Маючи в своєму розпорядженні всі необхідні для лову офіційні дозвільні документи, промислові рибалки відносно не часто здійснюють протиправні (браконьєрські) дії. Це може бути лов, який відбувається у заборонені терміни і/або в районах, заборонених для рибальства, а також вилучення риби непромислового розміру або заборонених видів. Поширеним варіантом порушення правил є також перевищення числа дозволених пасивних знарядь лову. Ці наднормативні знаряддя можуть бути навіть промарковані дублікатами бирок встановленого зразку, які зареєстровані за тим чи іншим риболовним підприємством, що ускладнює ідентифікацію їх незаконної установки. Однак облік і реалізація таких незаконних виловів промислових рибалок практично не відрізняються від загальної практики обліку їх легальних уловів.

Головна особливість сучасного рибного промислу в Україні – висока частка неврахованих уловів. Можна виділити наступні основні різновиди неврахованих уловів:

- викидання особин дозволених видів непромислового розміру і заборонених видів (discard);
- приховування рибалками для особистого споживання частини найбільш рідкісних і цінних видів ВБР і крупних особин поширених видів;
- вилов видів, на які у даного підприємства немає квоти, або видів, ліміт (прогноз) на вилучення яких на даний момент вичерпано;
- нечисленні прилови малоцінних видів ВБР, на які важко знайти покупця (ця риба може навіть роздаватися безкоштовно);
- поденна натуральна (бартерна) оплата праці рибалок (кілька кг риби на людину);
- неофіційна реалізація частини улову, кошти від якої спрямовуються на покриття неофіційних (тіньових) витрат підприємства (хабарі, тіньова

зарплата, бартерні взаєморозрахунки тощо). Очевидно, що до цієї категорії передусім потрапляють найбільш цінні і ліквідні види ВБР. Це – найбільш значуща частина неврахованих уловів, і у деяких підприємств вона може у декілька разів перевищувати обсяг офіційно зареєстрованого вилову.

При цьому зазвичай чим вище денний обсяг загального вилову, тим вище частка врахованих уловів. Чим більше рибалок бере участь у лові, тим більше риби приховується.

Таким чином, характеристики реальних промислових уловів істотно відрізняються від статистичних даних. Насамперед за загальним обсягом вилову – офіційні дані можуть бути занижені мінімум удвічі. Зазначимо, що помітно спотворена видова структура уловів. Врахована частка масових видів (наприклад, карася сріблястого) може бути відносно високою – до 70 %, для більш цінних і менш масових видів вона в рази нижче. За спостереженнями С.Г. Бушуєва (1999) в осінніх уловах закидних неводів реальна частка сазана (коропа) була в 22 рази вище, ніж в офіційній звітності, а судака – в 4 рази вище. Практично всі рідкісні види в статистиці взагалі не відображаються. Це не означає, що вони в дійсності зникли, просто така специфіка сучасної статистики промислу.

Слід зазначити, що улови не завжди тільки приховуються, є ще і практика приписок вилову. За наявного обмеження загального числа дозволених знарядь лову, згідно з Порядком здійснення спеціального використання водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), внутрішніх морських водах, територіальному морі, виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України (Кабінет Міністрів... 2015), знаряддя розподіляються між підприємствами пропорційно, відповідно до статистичних даних про величину їх уловів за останні 4 роки. Щоб домогтися перерозподілу знарядь на свою користь, деякі підприємства можуть приписати собі неіснуючий улов певних видів. Майже символічні розміри плати за спеціальне використання ВБР, які не переглядалися з 2011 року (Кабінет Міністрів... 2011), цілком дозволяють здійснювати подібні маніпуляції. Крім того, за вичерпання ліміту (прогнозу) певного виду ВБР, його вилов може записуватися, як вилов іншого. Наприклад, сазан (короп) може показуватися у звітах як товстолобик або яляц. Однак ця практика, безсумнівно, набагато менш поширена, ніж приховування уловів.

Браконьєрство. На відміну від легального рибальства, здійснюється забороненими знаряддями (засобами лову) і/або в заборонених місцях і в заборонені терміни. Спочатку передбачається, що всі ВБР при браконьєрському лові не враховуються. І хоча

частина браконьєрської риби може реалізовуватися на ринках за документами легальних підприємств, в офіційній статистиці ці обсяги зазвичай не відображаються. Природно, що діяльність браконьєрів орієнтована насамперед на видобуток найцінніших видів. Однак під пресом браконьєрства виявляються і всі інші види, включаючи молодь (зокрема, при лові електровудками, дрібновічковими сітками тощо).

Практично монополізований сьогодні браконьєрами вилов раків. Основні життєво важливі місця проживання раків знаходяться в прибережній зоні в північно-західній і північній частинах Дністровського лиману. Правилами промислового рибальства в басейні Чорного моря (Державний комітет... 1998) будь-який промисел водних біоресурсів у цій зоні лиману заборонений. Але саме тут упродовж останніх десятиліть запаси раків безперешкодно вилучаються браконьєрами. З огляду на високу продажну вартість цього об'єкта значна частина улову раків, навіть видобутого у ході легального промислу, ховається. Звідси й походять зовсім нереально занижені цифри уловів раків за даними офіційної статистики. Щорічні обсяги продажів дністровського рака тільки в Одесі складають кілька десятків тон, тоді як офіційний вилов за статистичними даними органів рибоохорони не перевищує 1 т. Загальний обсяг неврахованого вилову ВБР браконьєрами у нижньому Дністрі і Дністровському лимані можна орієнтовно оцінити величиною 400–500 т на рік.

Не враховується офіційною статистикою і вилов ВБР у нижньому Дністрі і Дністровському лимані в результаті любительського рибальства (за нашими даними, орієнтовно 300–400 т на рік).

У підсумку, загальний вилов ВБР в басейні нижнього Дністра у період до спалаху чисельності карася сріблястого можна оцінити величиною 1 700–2 200 т, а в останні три роки – 3 000–3 500 т на рік. Ці цифри свідчать про збереження високої рибопродуктивності басейну нижнього Дністра і про досить значне промислове навантаження на його рибні ресурси.

Рибницько-меліоративні заходи. Найважливішим завданням рибного господарства є відновлення природних нерестовищ у пониззі річки і в лимані (там, де це можливо), яке може дати набагато більший економічний ефект порівняно зі штучним відтворенням. Цими нерестилищами може скористатися значно більша кількість видів риб, ніж відтворюється штучно, що сприятиме збереженню біологічного різноманіття і стабільності їхтіоцену. Слід зазначити, що для успішного функціонування нерестовищ в дельті р. Дністер необхідне забезпечення достатнього щорічного екологічного попуску води з Дністровського і Дубосарського водосховищ у весняний період (квітень–травень).

Так, масштабне зариблення лиману, яке розпочалося у 1970-х рр., а у 1990-х роках склало до 5 млн шт. молоді риб на рік (в перерахунку на цьоголіток масою 20–25 г) (табл. 2), повинно було істотно позначитися на обсягах і структурі уловів. З урахуванням встановленого коефіцієнта промислового повернення в 1990-і роки щорічно повинно було вилловлюватися близько 240 тис. шт. товстолобиків (до 720 т). Але дані статистики промислових уловів дають зовсім інші цифри. При загальному середньорічному улові 633 т товстолобиків в середньому вилловлювалося всього 43,7 т на рік. Показник їх промислового повернення склав лише 0,7%. При цьому кормова база фіто- і зоопланктофагів (якими є товстолобики білий, строкатий і їх гібриди) в Дністровському лимані перебувала на досить високому рівні розвитку.

Таблиця 2

Обсяги зариблення Дністровського лиману в 1993–2018 рр. (тис. особин)

Рік вік	Товстолобики		Амур білий	Короп		Карась
	0+, 1	1+	0+, 1	0+, 1	1+	0+, 1
1993	1599	97	–	2030	–	2600
1994	958	97	–	2044	65	1272
1995	807	194	–	1125	74	343
1996	3073	183	198	661	23	134
1997	2695	296	252	866	40	341
1998	263	60	–	–	–	–
1999	726	280	–	25	23	26
2000	4	284	–	99	–	140
2001	–	776	–	–	–	–
2002	–	74	–	–	–	87
2003	–	664	–	–	–	–
2004	–	176	–	–	–	–
2005	–	58,8	–	–	–	744
2006	–	267,2	–	–	–	–
2007	–	68,8	–	–	–	–
2008	–	–	–	–	–	–
2009	–	45,0	–	–	–	–
2010	–	9,7	–	–	–	–
2011	–	29,6	–	–	–	–
2012	86,8	241,5	–	–	449,7	–
2013	–	82,2	–	14,3	–	220
2014	91,8	–	–	31,2	–	–
2015	64,5	–	–	61,9	91,2	–
2016	51,7	–	–	252,3	–	–
2017	52,0	1,3	–	154,4	–	143,4
2018	75,0	–	–	76,6	–	–

У 2000-х рр. обсяги зариблення скоротилися. При цьому зариблення здійснювали в основному дволітками товстолобика і тільки в окремі роки цьоголітками карася. Зариблення амуром білим припинилося зовсім. Однак, незважаючи на щорічне

зариблення лиману дволітками товстолобика, промислове повернення його залишалося на низькому рівні (0,9%), а частка в улові становила в середньому 10%. В останні 5 років знову повернулися до практики зариблення цьоголітками, причому загальні обсяги штучного вселення молоді скоротилися, особливо товстолобиків. Очевидно, результати зариблення коропом певною мірою позитивно позначилися на зростанні його чисельності та промислових уловів. Частка ж товстолобиків в уловах прогнозовано продовжувала знижуватися і в останні три роки не перевищує 2%. Спорадичне зариблення лиману карасем сріблястим практично не призвело до якогось помітного ефекту на тлі потужного поповнення популяції у результаті природного нересту в останні роки.

Рибальство в акваторіях ПЗФ є ще однією нагальною проблемою, яка полягає в особливостях організації та регулювання рибальства в межах акваторій об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Упродовж останніх років не вдається вирішити протиріччя між Законами України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (Верховна Рада... 2011) і «Про природно-заповідний фонд України» (стаття 9-1) (Верховна Рада... 2010). З прийняттям цієї статті Мінприроди України фактично проявило намір створити незалежну від Мінагрополітики та Держрибагентства систему регулювання використання ВБР на акваторіях ПЗФ, однак досі не розробило низку необхідних нормативних актів. Шість років пішло тільки на вирішення питання, які органи мають повноваження на видачу дозволів на спеціальне використання ВБР в об'єктах ПЗФ. Статус більшості об'єктів ПЗФ передбачає збереження традиційної господарської діяльності в тих масштабах, які не завдають шкоди основному завданню – збереження природних комплексів на цих територіях і акваторіях. Вилучення водних біоресурсів має здійснюватися в межах лімітів, встановлених Мінприроди (Кабінет Міністрів... 2012). Законодавством визначено, що всі користувачі природних ресурсів на цих територіях і акваторіях також повинні дотримуватися і вимог спеціальних Режимів охорони даних об'єктів ПЗФ. По суті, це означає, що для об'єктів ПЗФ можуть застосовуватися спеціальні правила рибальства, що відрізняються від тих, які затверджені Мінагрополітики і Держрибагентством.

У 2008 році в басейні нижнього Дністра був створений Нижньодністровський національний природний парк (ННПП). До його складу включено: рукава Дністра – Турунчук, Глибокий Турунчук (при цьому русло самого Дністра не входить), заплавні озера з протоками і акваторія в північній частині Дністровського лиману. Оскільки в основ-

ному водні біоресурси у всіх об'єктах ПЗФ є мігруючими і транскордонними, ліміти їх використання і відповідні режими не можуть бути розроблені і прийняті без урахування стану популяції промислових об'єктів в цілому в даній водоймі. Однак адміністрація ННПП не має практичної можливості провести необхідні дослідження і самостійно оцінити стан запасів ВБР. Сьогодні в ННПП входить близько 10% від загальної акваторії Дністровського лиману, тому в останні роки величина лімітів промислового вилучення ВБР у межах ННПП механічно визначалася як 1/10 від відповідних лімітів (прогнозів), встановлених для всього басейну нижнього Дністра Мінагрополітики. Проте, за даними офіційної статистики, промисловий вилов риби у водах ННПП не перевищував всього декількох тон на рік. Через бюрократичні складнощі більшість рибодобувних підприємств просто не оформляють дозволи на лов в акваторії господарської зони ННПП. При цьому залишається невідомим, чи ведуть вони в дійсності лов на цій акваторії і в яких масштабах.

Достовірних відомостей про обсяги вилучення ВБР рибалками любителів у водах ННПП також немає. Зазначимо, що за Проектом організації території ННПП (Державна екологічна... 2012) ділянки для любительського рибальства можуть створюватися і на акваторіях, де згідно з Правилами любительського і спортивного рибальства (Державний комітет... 1999) будь-який лов цілий рік заборонений (зокрема, в Карагольській затоці).

Нереалізовані пропозиції щодо вдосконалення охорони та раціонального використання ВБР басейну Дністра.

Мораторій на промисел. Характер рибальства у нижній течії Дністра і в Дністровському лимані істотно відрізняється. У річці та її додатковій системі легальний промисловий лов ведеться в дуже обмежених обсягах. За експертними оцінками улови рибалок-любителів і браконьєрів тут багаторазово перевищують промислові. Зазначимо, що ці улови рибалок-любителів не знаходять ніякого відображення в офіційній статистиці. Це призводить до хибного уявлення про катастрофічне скорочення рибних запасів Дністра.

У Дністровському лимані частка уловів любительського і браконьєрського рибальства порівняно з легальним промисловим відносно невелика. До стрімкого зростання чисельності карася сріблястого офіційні дані статистики демонстрували стабільність обсягів промислового вилучення риби в лимані, а в останні чотири роки – помітне зростання.

За останнє десятиліття для відновлення запасів ВБР басейну Дністра було запропоновано кілька ініціатив щодо встановлення повного мораторію на промисел ВБР. Зокрема:

– звернення Чернівецької обласної ради до Одеської обласної ради про встановлення мораторію на промисловий вилов риби в басейні річки Дністер, включаючи Дністровський лиман (№ 117 від 03.02.2010 р.);

– проект Закону України «Про введення заборони (мораторію) на промисловий лов водних живих ресурсів на деяких водоймах України» (№ 2454а від 27.07.2015 р.);

– у Молдові наказом Міністерства навколишнього середовища № 113 від 25.11.2015 р. була введена заборона промислового лову на весь басейн Дністра в межах території республіки.

Однак жодна з цих ініціатив не отримала підтримки від Державного агентства рибного господарства України. Основні аргументи проти введення мораторію на промисел були такими:

– промислове рибальство не є основною причиною зниження видового різноманіття та погіршення стану водних біоресурсів р. Дністер. Найважливішими факторами негативного впливу на ВБР є штучне зарегулювання стоку р. Дністер, недотримання режиму екологічних пропусків в період нересту, деградація природних нерестовищ, ННН-рибальство, антропогенне забруднення вод, несанкціоновані водозабори і інша господарська діяльність (днопоглиблення, видобуток гравію в руслі річки та ін.);

– не були прораховані ефективність мораторію і його соціально-економічні наслідки;

– встановлення досить тривалої заборони на ведення промислового рибальства в басейні р. Дністер і особливо в Дністровському лимані призведе до практичної ліквідації легальних рибодобувних підприємств і неминучого зростання браконьєрства.

Пріоритет любительського (аматорського) рибальства. Запропонована в 2015 році пропозиція керівництва Держрибгентства про фактичне заміщення промислового рибальства в басейні нижнього Дністра на любительське шляхом значного розширення меж ділянок, відведених винятково для любительського і спортивного рибальства, також не отримала розвитку на регіональному рівні. У нижній течії річки Дністер ділянки, доступні для ведення промислового лову і без того вельми обмежені, а використання запасів ВБР у Дністровському лимані промисловими знаряддями лову набагато ефективніше, ніж дозволеніми любительськими знаряддями лову. До того ж витіснення з акваторій лиману рибаків-промисловиків неминуче призвело б до заняття їх місця браконьєрами. З огляду на те, що сучасне любительське рибальство в Україні практично є нерегульованим і непідзвітним, користь від подібного нововведення є досить сумнівною.

Організація Спеціальних товарних рибних господарств (СТРГ). У 2018–2019 рр. органами рибоохорони зроблені спроби організації СТРГ на частині акваторії Дністровського лиману (не прилеглої ні до одного з берегів) з метою закріплення цієї акваторії за одним користувачем на шкоду всім іншим рибодобувним організаціям. При цьому було проігнороване основне положення Порядку здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах (Державний комітет... 2008), яке вказує на те, що СТРГ можуть бути створені на водоймах, населених малоцінними і широко поширеними видами, тоді як Дністровський лиман є високопродуктивним великим внутрішнім природним водоймищем, яке характеризується високим видовим розмаїттям іхтіофауни (Снигирев 2013; Snigirov et al. 2019). Інша вимога інструкції про формування на ділянці СТРГ високопродуктивного іхтіоценозу шляхом спрямованого штучного зариблення також нездійсненна. Оскільки відведена акваторія не має природних кордонів, її неможливо маркувати, охороняти, оцінювати запаси ВБР, контролювати міграції та розвиток видів, що штучно зариблюються. Низьке промислове повернення від штучного зариблення робить цю задачу безперспективною. Загалом такий варіант ведення рибогосподарської діяльності на Дністровському лимані представляється непридатним.

Висновки

Загалом ситуація з рибальством в басейні нижнього Дністра характеризується дуже високим рівнем експлуатації водних біоресурсів, що поряд з іншими факторами антропогенного впливу вже призвело до помітних змін у структурі іхтіоценозів. Такі види, як чехоня, рибець, лин, осетрові, практично зникли з уловів, а чисельність інших (судак, рак) критично знизилася. Стрімке зростання чисельності найбільш пластичного виду, відносно недав-

нього вселенця – карася сріблястого, свідчить про істотну розбалансованість екосистеми.

Стан справ щодо звітності про обсяги вилову ВБР не витримує жодної критики. Офіційна статистика промислових уловів дає не тільки значно занижену величину, але й спотворену структуру вилову. Дані про вилучення ВБР рибалками-любителями практично відсутні. Оцінка реального впливу любительського рибальства на водні біоресурси і його ефективне регулювання не здійснюються.

Проблема організації та регулювання рибальства у межах акваторій об'єктів природно-заповідного фонду продовжує залишатися не вирішеною. Достовірних відомостей про обсяги вилучення ВБР промисловими підприємствами і рибалками любителями в ННПП також немає.

При цьому ННН-рибальство переважає над легальним промислом. З одного боку, існуюча нормативно-правова база і наявність достатнього числа контролюючих органів (рибоохорона, екологічні інспекції і прокуратура, прикордонники, МВС, служба охорони об'єктів ПЗФ), здавалося б, цілком дозволяють ефективно охороняти і регулювати використання ВБР. Беззаперечне дотримання рибалками діючих норм і правил рибальства безсумнівно помітно поліпшило б стан рибних запасів. З іншого боку, всі ці органи контролю демонструють явну неспроможність (чи небажання) боротися з ННН-рибальством. Таким чином, вирішення проблеми навряд чи можливе без здійснення відповідних правових, політичних та економічних реформ.

Рибницько-меліоративні заходи, які проводяться, виявилися малоефективними і недостатніми для того, щоб зробити помітний позитивний вплив на стан запасів промислових біоресурсів. Значно більш перспективним шляхом є відновлення природних нерестовищ у пониззі річки і в лимані, яке може дати незрівнянно більший екологічний та економічний ефект порівняно зі здійсненням штучного відтворення.

Список використаних джерел

Брагинский, Л.П., ред. 1992. *Гидробиологический режим Днестра и его водоемов*. Киев: Наукова Думка.

Булахов, В.Л., Р.О. Новицький, та О.О. Христов. 2003. "Іхтіологічні та рибогосподарські дослідження на Дніпровському водосховищі." *Вісник ДНУ. Біологія, екологія* 11(2):7-18.

Бушуев, С., И. Тромбицкий, и С. Снигирёв. 2013. *Днестр без границ. Результаты проекта «Трансграничное сотрудничество и устойчивое управление в бассейне реки Днестр: Фаза III – Реализация программы действий («Днестр-III»)»*. К.: ENVSEC.

Бушуев, Сергей. 1998. "Изменение состава промысловой ихтиофауны Днестровского лимана в 40-х – 50-х годах." *Проблемы сохранения биоразнообразия*

среднего и нижнего Днестра: Тезисы международной конференции, Кишинев, Октябрь 26-28.

Бушуев, Сергей. 1999. "Проблемы оценки современного состояния запасов промысловых рыб Днестровского лимана." *Сохранение биоразнообразия бассейна Днестра: Тезисы международной конференции*, Кишинев, Октябрь 25-26.

Верховна Рада України. 1992. Про природно-заповідний фонд України.

Верховна Рада України. 2011. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів. 6 скликання, 8 сесія, Липень 8.

Департамент рыбного хозяйства ФАО, 2010. Рыболовство во внутренних водоемах. Техническое руко-

водство ФАО по ответственному рыбному хозяйству № 6. Анкара.

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління. 2012. Проект організації території Нижньодністровського національного природного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів.

Державний комітет рибного господарства України. 1998. Правила промислового рибальства в басейні Чорного моря. Наказ № 164 від 08.12.1998 року.

Державний комітет рибного господарства України. 1999. Правила любительського і спортивного рибальства. Наказ № 19 від 15.02.1999 року.

Державний комітет рибного господарства України. 2008. Про порядок здійснення штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах. Наказ № 4 від 15.01.2008 р.

Дробот, А.Г., Ю.Г. Кузьменко, Т.В. Спесивый, и М.Л. Максименко. 2003. "Объемы и состав уловов рыболовов любителей на Каховском водохранилище." *Рыбное хозяйство Украины* 5: 4-6.

Дудкин, А.Д. 1960. "Современное состояние рыбных запасов в Днестровском и Кучурганском лиманах Черного моря и воспроизводство рыб в них." Труды 1-й ихтиологической конференции по изучению морских лиманов северо-западной части Черного моря, Кишинев.

Замбриборщ, Федор. 1965. "Рыбы низовьев рек и приморских водоемов северо-западной части Черного моря и условия их существования." Автореф. дис. д-ра биол. наук, Одесский державний університет

Звіт ОдЦ ПівденНІРО. 2010. *Оцінити стан промислових об'єктів у внутрішніх водоймах Північно-Західного Причорномор'я і на прилеглому шельфі Чорного моря, вивчити динаміку їх чисельності для визначення можливих лімітів та прогнозів допустимого вилучення і регулювання рибальства, розробити довгострокові прогнози промислової обстановки* (№ держреєстрації 0110U007601). Одеса.

Звіт ОдЦ ПівденНІРО. 2013. *Оцінити стан промислових об'єктів у внутрішніх водоймах Північно-Західного Причорномор'я і на прилеглому шельфі Чорного моря, вивчити динаміку їх чисельності для визначення можливих лімітів та прогнозів допустимого вилучення і регулювання рибальства, розробити довгострокові прогнози промислової обстановки* (№ держреєстрації 0113U004364). Одеса.

Звіт ОдЦ ПівденНІРО. 2016. *Оцінка стану запасів водних біоресурсів на шельфі Чорного моря та внутрішніх водоймах північно-західного Причорномор'я для визначення можливих лімітів і прогнозів допустимого вилучення та розробка оптимальних режимів їх рибогосподарської експлуатації* (№ держреєстрації 0116U005066). Одеса.

Звіт ОдЦ ПівденНІРО. 2017. *Оцінка стану запасів водних біоресурсів на шельфі Чорного моря*

та внутрішніх водоймах північно-західного Причорномор'я для визначення можливих лімітів і прогнозів допустимого вилучення та розробка оптимальних режимів їх рибогосподарської експлуатації (№ держреєстрації 0117U003169). Одеса.

Звіт ОдЦ ПівденНІРО. 2018. *Оцінка стану запасів водних біоресурсів на шельфі Чорного моря та внутрішніх водоймах північно-західного Причорномор'я для визначення можливих лімітів і прогнозів допустимого вилучення та розробка оптимальних режимів їх рибогосподарської експлуатації* (№ держреєстрації 0118U001726). Одеса.

Кабінет Міністрів України. 1998. Порядок здійснення любительського і спортивного рибальства. 1998. Постанова № 1126 від 18 липня 1998 р.

Кабінет Міністрів України. 2011. Про затвердження Порядку справляння збору за спеціальне використання рибних та інших водних живих ресурсів і розмірів збору за спеціальне використання. Постанова № 482 від 11 травня 2011 р.

Кабінет Міністрів України. 2012. Порядок установлення лімітів спеціального використання та визначення прогнозу допустимого вилучення водних біоресурсів 2012. Постанова № 1149 від 5 грудня 2012 р.

Кабінет Міністрів України. 2015. Порядок здійснення спеціального використання водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), внутрішніх морських водах, територіальному морі, виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України. Постанова № 992 від 25 листопада 2015 р.

Кузьменко, Ю.Г., та Т.В. Спесивый. 2008. "Сучасний стан та деякі аспекти регулювання аматорського рибальства як істотного чинника антропогенного впливу на іхтіофауну внутрішніх водойм України." *Рибогосподарська наука України* 3:23-29.

Міністерство аграрної політики та продовольства України. 2017. Режим рибальства в басейні Чорного моря у 2018 році. Наказ № 710 від 29.12.2017 року.

Новицкий, Р. 2003. Рыболовные рекорды Приднепровья. Днепропетровск: Проспект.

Новицкий, Р.А. 2000. "Посещаемость рыбохозяйственных водоемов рыбаками-любителями." *Рыбное хозяйство Украины* 3-4:73-74.

Новицкий, Р.А. 2002. "Незаконное ресурсопользование на днепровских водохранилищах." Актуальные проблемы водохранилищ: Тезисы Всероссийской конференции, Борок, Октябрь 29 – Ноябрь 3.

Новицкий, Р.А., и О.А. Христов. 1999. "Научные исследования и любительское рыболовство в Приднепровье." *Рыбное хозяйство Украины* 4:58-60.

Новицкий, Р.А., М.А. Зорина, и В.С. Недзвецкий. 2014. "Рекреационное рыболовство в Украине как экосоциальный фактор интенсификации «зеленого» туризма." Актуальные проблемы общества, науки и образования: современное состояние и перспективы развития: Материалы международной научно-практической конференции, Курск, Январь 23-24.

Новицький, Р.А., та А.Г. Яровой. 2000. “Уловы рыболовов Приднепровья.” *Рыбное хозяйство Украины* 5:46-48.

Новицький, Р.О. 2015. “Впровадження європейського досвіду організації рекреаційного рибальства на рибогосподарських водоймах України.” Аграрна наука, освіта, виробництво: європейський досвід для України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Житомир, Листопад 17-18.

Новицький, Р.О. 2015. “Рекреаційне рибальство в Україні: масштаби, обсяги, розвиток.” *Екологія та природокористування* 19:148-156.

Новицький, Р.О., О.О. Христов, Д.Л. Бондарев, та А.Г. Яровой. 2000. “Любительське рибальство у Придніпров'ї.” *Мисливець і рибалка* 6:25-26.

Новицький, Р.О., та О.О. Христов. 2000. “Промислове і любительське рибальство на Дніпровському водосховищі.” Водные биоресурсы и пути их рационального использования: Матеріали міжнарод-

ной научной конференции молодых ученых, Киев, Январь 31 – Февраль 1.

Снигирев, С. 2013. “Ихтиофауна бассейна Нижнего Днестра.” *Известия музейного фонда им. А.А. Браннера ОНУ им. И.И. Мечникова* 3:1-32.

Старушенко, Л., и С. Бушуев. 2001. Причерноморские лиманы Одесщины и их рыбохозяйственное использование. *Одесса: Астропринт*.

EIFAC. 2010. “Methodologies for assessing socioeconomic benefits of European inland recreational fisheries.” <http://www.fao.org/docrep/013/i1723e/i1723e.pdf>.

FAO. 2008. “Кодекс практики любительского рыболовства.” <http://www.fao.org/3/a-i0363r.pdf>.

FAO. 2018. “Inland recreational fishing.” <http://www.fao.org/inland-fisheries/topic/detail>.

Snigirov, S., Iu. Kvach, Al. Goncharov, R. Sizo, and S. Sylantyev. 2019. “Hydrology and parasites: what divides the fish community of the Dniester Estuary into three?” *Estuarine, Coastal and Shelf Science* 217:120-131.

FISHERY ORGANIZATION IN THE LOWER DNIESTR AND IN THE DNISTROVSKY LIMAN (ANALYTICAL OVERVIEW)

Bushuiev S., PhD

Institute of Marine Biology of the National Academy of Sciences of Ukraine, bsg1956@gmail.com

Snigirov S., PhD, Senior Researcher

Odessa I.I. Mechnikov National University, snigirev@te.net.ua

According to official statistics, the long-term dynamics of catch of the main commercial fish species and invertebrates of the Lower Dniester, changes in the structure and variations in the volume of catches are shown. Fisheries in the lower Dniester basin are characterized by a very high level of exploitation of aquatic bioresources, which, along with other factors of anthropogenic impact, has led to changes in the structure of ichthyocenosis. The rapid increase in the number of prussian carp in the last five years indicates a significant imbalance of the ecosystem. Modern approaches to the organization and regulation of fisheries, including commercial, amateur, in the waters of the NRF are considered. The current regulatory documents governing the organization and regulation of fisheries are analyzed. The predominance of IUU fishing over the legal forms of fisheries activities was noted, which seriously threatens the state of commercial aquatic bioresources and makes their rational sustainable use impossible. The problem of reliability of statistical data on the catch volumes of aquatic biological resources is noted. Official fishery statistics provide not only significantly reduced catches but also a distorted catch structure. There are practically no reliable data on fishing by amateur fishermen. The low efficiency of measures taken for the artificial reproduction of aquatic biological resources is shown. The most promising route is the restoration of natural spawning areas downstream of the river and in the estuary, which can have a greater environmental and economic impact than artificial reproduction. Proposals to improve the protection and rational use of aquatic bioresources in the Dniester basin were considered.

Key words: IUU fishing, aquatic bioresources, regulation of fisheries, catch dynamics, catch statistics, Lower Dniester, Dniester estuary.